

Pukovnik

TODOR MIRKOVIĆ

Nemirna 1979. godina

Sva bitna vojno-politička kretanja, karakteristična za proteklu deceniju, naročito njen drugi deo, nastavljena su i još više produbljena i u 1979. godini. Sažetu ocenu vojno-političke situacije u svetu krajem 1979. godine dao je drug Tito u intervjuu novinarima u Bugojnu kada je, pored ostalog, rekao: »Međunarodni odnosi danas su gori nego prošle (1978.) godine, a znatno gori nego prije nekoliko godina«. Ta ocena potvrđena je samim događajima koji su se odigrali na kraju prošle i na početku ove, 1980. godine i u kojima su se vidno ispoljili znaci pogoršanja vojno-političke situacije u svetu. Oni se ogledaju u povećanoj zategnutosti u odnosima Istok — Zapad, naročito SAD — SSSR, kao i u kinesko-sovjetskim odnosima, zatim u stagnaciji detanta, nastavljanju i ubrzavanju trke u naoružavanju, pojačanoj borbi velikih sila i blokova za sfere uticaja i interesne sfere, zadržavanju postojećih i stvaranju novih kriznih žarišta sukoba, pojačanoj ulozi vojnog faktora u međunarodnim odnosima i često upotrebi sile u rešavanju međudržavnih i međunarodnih problema. Postalo je očividno da je politika popuštanja zategnutosti, pregovaranja i sporazumevanja između SAD i SSSR-a i na relaciji Istok—Zapad uopšte, u novije vreme, a posebno u 1979. godini, zamjenjena politikom »kontrolisane konfrontacije«. Detant, koji je i ranije bio prostorno i sadržajno ograničen, još je više sužen i sveden uglavnom na izbegavanje nuklearne konfrontacije.

Značajan pokušaj da se prevaziđe kriza u američko-sovjetskim odnosima učinjen je maja 1979. godine, kada su se u Beču sastali predsednici SAD i SSSR-a, Dž. Karter i L. Brežnjev, i tom prilikom postigli novi sporazum o ograničavanju strategijskog nuklear-

nog naoružanja (SALT-2). Međutim, zbog otpora nekih struktura u SAD sporazumima o razoružanju i odnosima sa SSSR-om uopšte, taj sporazum još nije ratifikovan u američkom Senatu, a noviji razvoj događaja ukazuje da u dogledno vreme verovatno i neće biti ratifikovan.

Tokom čitave 1979. godine, u Beču su vođeni pregovori između predstavnika zemalja — članica NATO i VU o smanjenju snaga i naoružanju u Centralnoj Evropi, ali nikakvi konkretni rezultati nisu postignuti. Diskusije su protekle u predlozima i kontrapredlozima. Tako su i završene 20. decembra 1979. godine kada su predstavnici NATO, na poslednjoj sednici 19. runde pregovora, podneli »novi« predlog, prema kojem bi u prvoj fazi SAD smanjile svoje snage u Evropi za 13.000, a SSSR za 30.000 ljudi. Predstavnici VU su izjavili da će taj predlog »pažljivo proučiti« i izneti svoj stav na sednicama 20. runde.

Zaslužuje pažnju odluka SSSR-a o jednostranom povlačenju sa centralnog evropskog vojišta (iz Nemačke DR) 20.000 vojnika i 1.000 tenkova, koja je krajem 1979. godine i realizovana. Mada te snage i sredstva mogu veoma brzo da budu vraćeni u svoje rejone lociranja ili preorijentisani na druga vojišta, to je ipak mogao biti prvi korak ka stvarnom i efektivnom smanjenju snaga i naoružanja u Evropi. Smatralo se da će sovjetski postupak biti izazov SAD da i one smanje ili bar zadrže dosadašnji nivo svojih snaga u Evropi. Taj izazov, međutim, Amerikanci nisu prihvatili već su pod izgovorom da SSSR raspolaže jakim raketnim snagama namenjenim Evropi — umesto smanjenja, doneli odluku o daljem jačanju svojih snaga u Evropi, pre svega, uvođenjem novih nuklearnih sredstava operativno-taktičke namene u njihov sastav. Prema toj odluci, SAD će na evropskom ratištu instalirati 572 »nuklearne rakete« srednjeg dometa, od kojih 108 tipa »peršing-2« i 464 tzv. krstareće rakete. SAD su izvršile snažan pritisak na svoje evropske partnere da prihvate stacioniranje tih raketa na svojim teritorijama i da ulože dodatne napore u jačanju svojih odbrambenih (vojnih) mogućnosti. To su ujedno bila težišna pitanja na jesenjim sastancima najviših organa NATO, na kojima su samo SR Nemačka, Italija i Velika Britanija prihvatile stacioniranje novih američkih raketa na svojim teritorijama, dok su ostale zemlje, posebno Holandija, Belgija i Norveška i dalje pod snažnim pritiscima SAD zbog odbijanja, odnosno odlaganja odluke u vezi tih predloga.

Odluka vlade SAD u stacioniranju operativno-taktičkih raketa na evropskom ratištu, koje će — prema međunarodnom izdanju

lista »Herald tribjun« od 7. novembra 1979. godine — otpočeti tek 1983. godine (posle isticanja važenja odgovorajućih odredbi SALT-2) i trajati pune tri godine, izazvaće, verovatno, uvođenje raketa slične namene u jedinice sovjetske armije u Evropi. A sve to će bez sumnje dalje ubrzati trku u naoružavanju.

Na međunarodnu vojno-političku situaciju u 1979. godini bitno je uticalo i otvaranje Kine prema spoljnjem svetu. Ona je u toku prošle godine intenzivirala odnose (i vojne) sa SAD, Japanom i nekim evropskim zemljama NATO. Pored sukoba sa Vijetnamom, Kina je jasno isticala da SSSR smatra svojim glavnim protivnikom, a SSSR — da Kina sa SAD, Japanom i NATO vrši njegovo stratezijsko opkoljavanje. Kina je 3. aprila 1979. godine odlučila da ne produžava važnost Ugovora o prijateljstvu, saradnji i uzajamnoj pomoći, potpisanog još 1950. godine sa rokom od 30 godina, našto je SSSR oštro reagovao optuživši Kinu da »na njoj leži odgovornost za moguće posledice«. Pregovori koji su kasnije usledili radi normalizovanja odnosa između dve zemlje, u svojoj prvoj rundi nisu dali gotovo nikakvih rezultata, što je posledica činjenice da ni jedna strana u sadašnjoj situaciji nije spremna na suštinsko popuštanje. SSSR, koji insistira na tome da se »normalizuju odnosi na principima miroljubive koegzistencije«, nije prihvatio kineske zahteve — da SSSR smanji broj svojih jedinica na sovjetsko-kineskoj granici, da povuče svoje snage iz NR Mongolije i da prestane sa podrškom Vijetnamu. Kinezi iz toga izvlače zaključak da SSSR i dalje nastoji da ih blokira, razvlačeći njihove snage i drži ih pod stalnom pretnjom na više pravaca. Tako je nastavljen visok stepen zategnutosti u odnosima Kine i SSSR-a, uz obostrano držanje jakih oružanih snaga na granici i povremene granične incidente. (O incidentu na sovjetsko-kineskoj granici od 24. jula 1979. godine, na primer, izdata su zvanična saopštenja i u Pekingu i u Moskvi, uz međusobna optuživanja i prenošenja krivice na drugoga).

Poseban pečat međunarodnoj vojno-političkoj situaciji u 1979. godini dale su krize i sukobi u mnogim zemljama i delovima sveta, kao izraz unutrašnjih kretanja i spoljnih uticaja i intervencija.

Posle rata u Vijetnamu i povlačenja glavnine snaga SAD iz Južistočne Azije izgledalo je da je težište sukoba preneto na druga područja. (U 1978. godini, na primer, glavno poprište sukoba bila je Afrika sa Bliskim istokom). Međutim, u 1979. godini potvrđeno je da je Azija sa Srednjim istokom i dalje glavno područje konfrontacije velikih sila (SAD, SSSR-a i Kine) i oružanih sukoba. Bliski istok je ostao i dalje akutno i veoma opasno krizno žarište, a

nisu ugašena žarišta ni na afričkom kontinentu. U 1979. godini, veoma dinamična kretanja su bila i u Latinskoj Americi, a Evropa je zadržala primat u sve većem koncentrisanju vojne moći.

Jugoistočna Azija

U nemirnoj Jugoistočnoj Aziji, 1979. godina praktično je započeta napadom Vijetnama na Kampučiju. Naime, posle dugotrajne zategnutosti u odnosima između dve zemlje, uključujući granične incidente i sukobe manjih ili većih razmera i intenziteta, Vijetnam je 2. januara preduzeo opšti napad oklopno-mehanizovanim jedinicama, uz snažnu artiljerijsku i avio-podršku. Vlada u Hanoju je u početku poricala učešće svojih jedinica u napadu i tvrdila da se tamo bore kampučijski ustanici, koji su preduzeli opštu ofanzivu protiv surovog i omrznutog režima Pol Pota. Kasnije, usled sve većeg angažovanja svojih snaga, otpora vojske i stanovništva Demokratske Kampučije, ona je to priznala, ali uz isticanje da je to »pomoć bratskom narodu«, itd. U ofanzivi su, međutim, učestvovala pre svega operativne jedinice vijetnamske armije (jačine 12 divizija sa oko 125.000 ljudi), uz pomoć ubačenih delova i unapred organizovanih prevratničkih snaga. Napad vijetnamskih snaga trajao je svega šest dana. Osmog januara pao je glavni grad Kampučije, Pnom Pen, pošto je prethodno evakuisan. Oružane snage Kampučije, jačine oko 80.000 ljudi, delom su razbijene, delom su se povukle u brda i planine radi nastavljanja borbe, a delom su prešle na stranu vijetnamske armije.

Odmah po ulasku u Pnom Pen i druge gradove i naseljena mesta, invazione trupe su raspuštale dotadašnji administrativni aparat i osnivale narodne samoupravne komitete. U Pnom Peni je obrazovan »Narodni revolucionarni komitet« sa Heng Samrinom, bivšim generalom kampučijske armije, na čelu.

Međutim, time problem nije bio rešen. Borbe unutar Kampučije su nastavljene tokom čitave 1979. godine, uz sistematsko jačanje vijetnamskih snaga¹ i njihovo neprekidno angažovanje u borbama protiv reorganizovanih jedinica kampučijske armije i snaga otpora.

Napad Vijetnama na Kampučiju naišao je na oštro reagovanje svetske javnosti. Već 13. januara 1979. godine, pitanje Kampučije

¹ Prema zapadnim procenama, koje prenose strane agencije, vijetnamske snage u Kampučiji narasle su do kraja 1979. godine na oko 24 divizije, sa ukupno 250.000 vojnika.

je stavljeno na dnevni red Saveta bezbednosti OUN, gde je sa maksimalnom većinom (sa svega dva glasa protiv, s tim što je SSSR upotrebio veto) izglasana rezolucija nekih nesvrstanih zemalja sa zahtevom da se iz Kampučije povuku strane trupe. Svaka vrsta vojne intervencije, pa i vijetnamska u Kampučiji osuđena je i na Samitu nesvrstanih zemalja u Havani, a Generalna skupština OUN je 16. novembra 1979. godine izglasala rezoluciju sa 91 glasom za, 21 protiv i 29 uzdržanih »protiv vojnih intervencija, za povlačenje stranih trupa i traženje rešenja na bazi slobodne volje kambodžanskog naroda«.

Vijetnamsko-kampućijski sukob je rezultat borbe stranih sila za sfere uticaja u ovom regionu i nastojanja Vijetnama da stvori indokinesku uniju. Kruta spoljna politika Pol Pota (izolovanost od spoljnog sveta, pa i pokreta nesvrstanosti) i nepopularne mere koje je preduzimao na unutrašnjem planu doprineli su relativno lakom i brzom uspehu vijetnamskih snaga. To je donekle uticalo na oštrinu reagovanja svetske javnosti, a u znatnoj meri opredeljuje obim i karakter dalje borbe u Kampučiji.

Napad Vijetnama na Kampučiju, sa kojom je Kina razvijala veoma bliske odnose, odrazio se na zaoštavanje kinesko-vijetnamskih odnosa i poslužio kao jedan od povoda za napad Kine na Vijetnam. Već početkom februara učestali su incidenti na kinesko-vijetnamskoj granici, a 17. 2. 1979. godine Kina je preduzela napad širokih razmera protiv Vijetnama.

Kinezi su isticali da je cilj napada »kažnjavanje Vijetnama« zbog njegove vojne intervencije u Kampučiji i postupaka prema kineskoj manjini u Vijetnamu. Međutim, napad je imao i širi značaj. Angažovanjem snaga protiv jedne veoma militantne sile za koju se govorilo da ima treću po jačini armiju na svetu, Kinezi su želeli da testiraju borbene mogućnosti svoje armije, koja je godinama bila angažovana na unutrašnjim problemima i sprovođenju programa »kulturne revolucije«, da — u uslovima konfrontacije sa SSSR-om, podignu borbenu duh vojske i naroda i da pokažu svetskoj javnosti, pre svega svojim potencijalnim protivnicima, da Kina predstavlja vojnu silu sa kojom se u Aziji ozbiljno mora računati. Kinezi su želeli takođe da angažovanjem vijetnamskih snaga na severu oslabe njihov pritisak u Kampučiji i na taj način olakšaju položaj snaga otpora legalne vlade.

Oružani sukob između Kine i Vijetnama, koji je trajao tačno mesec dana, izazvao je veliko interesovanje svetske javnosti i bojazan od moguće eskalacije. Postavljalo se pitanje dokle će Kina da

ide u svom »kažnjavanju« Vijetnama, da li će da proširi dejstvo i na susedni Laos i kako će SSSR reagovati na ugrožavanje bezbednosti Vijetnama, prema kojem ima ugovorne obaveze.

Kina je, izgleda, napad na Vijetnam unapred brižljivo planirala i ostala u granicama planiranog, prodrevši prvih 15 dana napada na nekoliko pravaca dublje u njegovu teritoriju a zatim se povukla.

Sovjetski Savez je u više navrata jasno isticao (saopštenje sovjetske vlade od 18. 2, izjava A. Kosigina od 1. 3. i L. Brežnjeva od 2. 3. 1979. godine) da će SSSR izvršiti obaveze preuzete Ugovorom o prijateljstvu i saradnji između SSSR i SR Vijetnama, zaključenim u Moskvi 3. novembra 1978. godine. Međutim, SSSR je ostao u granicama osude Kine i pružanja moralne podrške i materijalne pomoći Vijetnamu. Nije preduzeo protivakcije prema Kini ne samo zbog očekivanog reagovanja svetske javnosti, već i zbog rizika i očigledne opasnosti da bi takva akcija mogla predstavljati uvod u treći svetski rat. Takav stav SSSR-a izbacio je, ipak, na površinu i jedno krupno pitanje: koliko je daleko SSSR spreman da ide u sukobe i konfrontacije tamo gde očekuje ozbiljne otpore i šire sukobe? Tako je kinesko-vijetnamski sukob ostao u »lokalnim« (ograničenim) okvirima, ali i sa širim međunarodnim reperkusijama. Kriza u odnosima dve zemlje, koje obostrano na granici drže jake grupacije vojnih snaga, i dalje se nastavlja a u najnovije vreme i znatno zaostrava.

Bliski i Srednji istok

Iranska kriza, započeta 1978. godine, već na samom početku 1979. godine snažno je zaoštrena. Verski vođa Homeini, koji je punih 15 godina živeo u izgnanstvu (Iraku, Turskoj i Francuskoj), a godinu dana pre prevrata poveo nepoštedni »rat« protiv šaha Reze Pahlavija, iz Pariza je usmeravao pokret »Islamske revolucije« i diktirao uslove. Tako su se događaji odvijali veoma velikom brzinom. Već sedmog januara, pod pritiskom masa, izvršena je smena vlade, a 13. 1. je raspuštena ozloglašena obaveštajna organizacija SAVAK. Uloga Šaha naglo je opadala i on je 16. 1. morao da napusti Iran.

Odmah po dolasku u Teheran 1. februara, Homeini je zatražio da vlada premijera Bahtijara podnese ostavku, a nekoliko dana kasnije (5. februara) obrazovao je novu vladu sa Mehdi Bazarganom na čelu.

Međutim, dolaskom Homeinija u Iran i promenom vlade, situacija u Iranu nije se smirila. Islamska revolucija je nastavljena likvidiranjem ostataka bivšeg režima, a povedena je i žestoka borba protiv svih onih snaga koje su pokušale da se suprotstave revoluciji i njenoj ideologiji. Usledilo je suđenje i pogubljenje velikog broja državnih i vojnih ličnosti. Taj proces je otpočet aprila 1979. godine kada je bivši premijer Hoveida osuđen na smrt i pogubljen zbog »korupcije i zločina učinjenih protiv naroda« u vreme njegove vladavine (od 1964. do 1977. godine). Za nepuna dva meseca, do početka juna, u Iranu je — prema Frans presu — pogubljeno 275 ljudi, među kojima velik broj generala oružanih snaga i policije.

Islamska revolucija, sa imamom Homeinijem na čelu, poprimila je izrazito antiameričko obeležje. To se kasnije vidno odrazilo u zauzimanju američke ambasade u Teheranu, zatočenju i držanju talaca. Imam Homeini je, osim toga, pokazao određene ambicije u okupljanju islamskih naroda na bazi zajedničke vere i ideologije.

Sjedinjene Američke Države, za koje je Iran dugo vremena bio snažno uporište u ovom strategijski važnom delu sveta, bile su iznenađene, izgleda, više razvojem događaja nego samom promenom režima. Ima indikacija da su SAD odlazak Šaha prihvatile kao odraz nužnosti i posredno doprinele njegovom svrgavanju. Smatrali su da će Iran ostati prirodni saveznik SAD i Zapada, jer ga na to upućuju dva bitna uslova — ideološka opredeljenost i zajednički ekonomski interesi. Šah, u stvari, u svojim neobjavljenim memoarima i sam zamera Amerikancima i kaže da oni nisu dozvolili oružanim snagama Irana da se aktivno stave na njegovu stranu i u njegovu odbranu.

Ponašanje oružanih snaga Irana uoči i za vreme promena u Iranu druga je velika zagonetka. Iran je imao snažnu i veoma savremeno opremljenu armiju. Starešinski kadar iranskih oružanih snaga bio je izrazito privilegovan u društvu i smatran odanim Šahu i vladi. Iz toga su neki izvlačili zaključak o velikom stepenu stabilnosti u toj zemlji. Američki predsednik Karter je, na primer, samo godinu dana ranije govorio o Iranu kao »oazi stabilnosti«. U toku najžešćih previranja načelnik Združenog generalštaba, general Abas Garabagi je govorio da oružane snage čvrsto stoje uz vladu premijera Bahtijara, a 27. 1. 1979. godine, samo tri dana pre dolaska Ajatulah Homeinija u Teheran, jedinice iranske armije su učestvovalе u suzbijanju nemira i »zaštiti institucionalne vlasti«. Međutim, u momentu samog prevrata armija je ostala po strani. Homeini je uoči polaska iz Pariza i posle govorio kako je u vezi sa armijom, koja je »deo naroda«. Ali, ona ipak nije ostala pošteđena. Došla je pod udar

»revolucije«. Veći deo njenih jedinica se »istopio« u masi, a mnogi vojni rukovodioci su osuđeni i pogubljeni.

Sjedinjene Američke Države, mada nisu neposredno intervenisale, veoma su pažljivo pratile kretanja u Iranu i njihov mogući uticaj na zemlje Bliskog i Srednjeg istoka. Preduzele su mere (političke, ekonomske i vojne) da se model iranske »revolucije« ne proširi. Kretanja u Iranu, u stvari, odvijala su se pod neprekidnom demonstracijom vojne sile SAD, pretnjama i pritiscima. Vojne aktivnosti i pretnje SAD naročito su bile izražene u dva »kritična« momenta: posle julskog poskupljenja nafte izazvanog promenama u Iranu i posle zauzimanja američke ambasade u Teheranu.

Vest o povišenju cene nafte od strane OPEC-a, uz istovremeno širenje antiameričkog raspoloženja u Iranu, zabrinulo je SAD. One su počele na brzinu da preispituju problem energije i načine kako da izađu iz »energetske krize«. Postavilo se i pitanje vojne intervencije radi »zaštite« izvora nafte u području Persijskog zaliva. Upravo oko toga došlo je do podele mišljenja i »krize« vlade, koja se ogledala u kolektivnoj ostavci viših članova Kabineta. Ipak je preovladalo mišljenje da ne treba vojno intervenisati, jer tokovi nafte nisu prekinuti, sem iz Irana, a cena nije dovoljan razlog za preduzimanje vojnih mera. Međutim, zadržana je opcija vojne intervencije u slučaju da neka druga zemlja, na primer Saudijska Arabija, pođe iranskim putem ili izvori nafte budu ugroženi diverzantskim i drugim dejstvima.

Isto tako, piše »Herald tribjun«, čim je Pentagon primio obaveštenja o zauzimanju ambasade SAD u Teheranu, odmah je ažurirao planove »za slučaj nužde« (»kontidžensi« planove) i uputio pojačanje snagama u Persijskom zalivu i na Bliskom istoku.

Međutim, sve te reakcije su, ipak, bile uzdržane i limitirane nedostatkom odgovarajućih snaga SAD u ovom regionu. Otada su intenzivirane aktivnosti u zalivu i oko njega da se stvore bolji uslovi za prisustvo jačih američkih snaga u ovom području, odnosno za korišćenje tamošnje infrastrukture od strane pokretnih snaga i snaga za hitne intervencije.

Pored jačanja vojnog prisustva u Persijskom zalivu i učvršćivanja svojih pozicija u nekim arapskim zemljama, pre svega Saudijskoj Arabiji i Egiptu, SAD su insistirale na ubrzanju zaključenja mirovnog sporazuma između Egipta i Izraela. Glavne odredbe tog sporazuma, koji je potpisan u Kemp Dejvidu 26. marta 1979. godine, odnose se na povlačenje izraelskih snaga sa većeg dela Sinajskog poluostrva i davanje autonomije Palestincima koji žive na zapadnoj obali reke Jordan i u pojasu Gaze. Prvi deo sporazuma se realizuje prema dogovorenom i do kraja 1979. godine Izrael je napustio više

od polovine Sinaja. Međutim, u pokušajima traženja modaliteta za autonomiju Palestinaca nailazi se na ozbiljne teškoće zbog krutih stavova Izraela.

Potpisivanjem separatnog egipatsko-izraelskog sporazuma, kriza u arapsko-izraelskim odnosima ušla je u novu fazu. Egipat je izašao iz fronta konfrontacije sa Izraelom. Povukao je glavninu snaga sa Sinaja i rasporedio ih u zapadnim i južnim delovima svoje zemlje, jer — kako piše »Herald tribjun« od 26. 10. 1979. godine, »ne smatra da mu više pretila opasnost sa Istoka, već iz nemirnog juga Afrike«. Shodno tome, Egipat — prema istom izvoru, vrši ubrzanu reorganizaciju i opremanje takvih jedinica koje su sposobne »da brzo priteknu u pomoć vladama prijateljskih zemalja u Africi i na Arabijskom poluostrvu, koje su pod sve većim sovjetskim pritiscima«. Time se ujedno poboljšava strateški položaj Izraela, koji se i dalje sistematski naoružava najsavremenijim sredstvima ratne tehnike nabavljenim u SAD i iz vlastite proizvodnje, a pogoršavaju se odnosi Egipta sa nekim arapskim zemljama, posebno sa Libijom.

Separatnim egipatsko-izraelskim mirovnim ugovorom, ne rešava se u celini ni jedan od dva krupna uzroka krize na Bliskom istoku — povlačenje Izraela sa svih okupiranih teritorija i davanje identiteta i državnosti palestinskom narodu. S obzirom na to, kriza ostaje i dalje otvorena, uz stalnu opasnost od proširenja u sukob manjih ili većih razmera.

U području Bliskog i Srednjeg istoka i na rubu tog regiona, u 1979. godini bilo je i drugih krupnih događaja, kao na primer, oružani sukob između dva Jemena, kriza u Libanu i zbivanja u Avganistanu.

Oružani sukob između Južnog i Severnog Jemena, odnosno Narodne Demokratske Republike Jemen i Jemenske Arapske Republike proizlazio je iz graničnih incidenata, međusobnih trvenja i rivaliteta. Trajao je oko dvadeset dana (od 24. 2. do 12. 3. 1979. godine), a okončan je uz posredovanje Arapske lige. Međutim, zategnutost u odnosima između dva Jemena ostala je, pretežno zbog uticaja spoljnih faktora, a sukob je iskorišćen kao povod za ubrzano naoružavanje i jednog i drugog Jemena.

Liban je i u 1979. godini bio izložen sistematskim dejstvima izraelskih snaga. Dejstva su bila usmerena uglavnom na ciljeve na jugu Libana², ali i po dubini, uključujući njegov glavni grad Bejrut.

² Američki časopis »Tajm« od 10. 9. 1979. godine, pored ostalog, piše: »Više od četiri meseca Izrael i njegovi saveznici, libanski hrišćani, bombarduju područje Palestinaca na jugu Libana... Izrael smatra da će time slomiti moral boraca i izolovati PLO, ali izgleda postiže suprotne efekte...«.

Treba napomenuti i to da je 1979. godine izvršen pokušaj za otcepljenje libanskog juga. Major libanske armije S. Hadad, zauzevši sa svojom jedinicom teritoriju od oko 600 km², proglasio je »slobodan Liban«, koji je kasnije nestao kao što je i nastao.

Događaji u Avganistanu karakterišu se po tome što su tokom čitave godine u zemlji vođene borbe između pobunjenika i vladinih snaga i što su u roku od tri meseca, u drugoj polovini godine, izvršena dva vojna udara, od kojih jedan (drugi) uz pomoć i vojnu intervenciju strane sile, kojom je narušen nacionalni suverenitet i integritet jedne samostalne, nesvrstane zemlje.

Vojna intervencija SSSR-a u Avganistanu naišla je na oštro reagovanje ogromne većine nesvrstanih zemalja, a SAD su preduzele ekonomske i druge mere pritiska prema SSSR-u i nastoje da u tome angažuju i svoje saveznike iz NATO. Promene u Avganistanu i način na koji su izvršene ne prihvata ni avganistanski narod, što se ogleda u otporu režimu u Kabulu i snagama koje ga podržavaju.

Događaji u Avganistanu, prema tome, duboko su potresli međunarodne odnose i ozbiljno ugrožavaju svetski mir. Ti događaji su bitno uticali na odnose vojnih supersila (SAD i SSSR-a), koji su sišli na najniži nivo u poslednjih 15—20 godina kao i na dalje pogoršanje kinesko-sovjetskih odnosa. Posmatrani u kontekstu ostalih zbivanja na Srednjem istoku i na jugu Azije, oni mogu da zaprete proširenju u sukob širih razmera.

Neposredna posledica nemira i sukoba na Bliskom i Srednjem istoku je dalje jačanje oružanih snaga velikih sila u tom regionu. Pomorske snage SAD u Persijskom zalivu i Indijskom okeanu narasle su na oko 25 ratnih brodova sa tri nosača aviona. To je sastav gotovo jedne kompletne flote i on će verovatno biti zadržan duže vreme. Sve se više govori o formiranju posebne, 5. flote SAD za to područje. Od izbijanja iranske krize, SAD dovode na »privremeno« baziranje vazduhoplovne jedinice u Saudijsku Arabiju, a posle zatočenja američkih talaca u područje Bliskog istoka dopremljeni su i elementi vazdušnodesantnih jedinica. Uporedo s tim, ubrzano izgrađuju snage za brze intervencije koje su namenjene primarno za dejstva u području Bliskog i Srednjeg istoka, a intenziviraju i isporuke naoružavanja i opreme nekim zemljama ovog regiona, pre svega Izraelu, Egiptu i Saudijskoj Arabiji. Krajem 1979. godine, izvođene su zajedničke vežbe egipatskih i američkih vazduhoplovnih jedinica, što ukazuje na mogućnost otvaranja vazduhoplovnih baza SAD u Egiptu. Izrael takođe nudi Amerikancima teritoriju i postrojenja za lociranje oružanih snaga.

Sovjetski Savez je isto tako ojačao svoju srednjoistočnu grupaciju vojnih snaga i vojnom intervencijom u Avganistanu ubacio u tu zemlju jake oružane snage.³ Ojačao je takođe svoj plovni sastav u Indijskom okeanu, gde se nalazi oko 20 ratnih brodova. Na taj način SSSR se znatno približio stratezijski važnim rejonima i uspostavio neposrednu vezu između svojih pomorskih snaga u Indijskom okeanu i kopneno-vazdušne srednjoistočne grupacije. Osetljivost stratezijske situacije potencirana je i zavisnošću snabdevanja naftom Zapadne Evrope (65%) i Japana (90%) sa ovog područja.

Afrika

Vojno-političku situaciju u Africi, u 1979. godini, karakterisali su takođe brojni sukobi i prevrati uz uticaj ili neposredno prisustvo stranih faktora.

Akutno žarište sukoba i nerešenih problema u južnoj Africi ni u 1979. godini nije se smirivalo. Južnoafrička Republika je nastavila, a u drugoj polovini godine i intenzivirala izvođenje agresivnih akata protiv susednih zemalja: Mozambika, Angole i Zambije. Njene vazduhoplovne i specijalne (komando) jedinice dejsstvovala su po privrednim i komunikacijskim objektima na većem delu teritorija ovih zemalja.

U Rodeziji su nastavljene borbe između jedinica Patriotskog fronta i snaga rasističkog režima u Solsberiju i posle dolaska na vlast crnačkog biskupa Muzoreve. Mada je krajem godine, uz posredovanje Velike Britanije, postignut sporazum o prekidu vatre i sprovođenju slobodnih izbora u 1980. godini, mir u ovoj zemlji nije uspostavljen, a ni budućnost apsolutne crnačke većine nije jasnije određena.

Na jugoistoku Afrike, u 1979. godini, vođen je i jedan dugotrajan i iscrpljujući rat, koji je s obzirom na razmere i intenzitet, uzroke i posledice, manje zapažen. Ratu između Tanzanije i Ugande prethodila je ozbiljnija zategnutost u odnosima dve zemlje, praćena graničnim incidentima i sukobima. Posle upada ugandskih trupa na veću dubinu tanzanijske teritorije oktobra 1978. godine, Tanzanija je izvršila sistematske i temeljite pripreme svojih oružanih snaga za protivofanzivu, koju je preduzela februara 1979. godine. Napad tanzanijskih trupa od početka je bio velikih razmera (Tanzanija je, pre-

³ Prema stranim agencijama, SSSR ima u Avganistanu 68 divizija sa elementima obezbeđenja i podrške, ukupno jačine 80.000 — 100.000 ljudi.

ma zapadnim izvorima, angažovala snage od oko 45.000 ljudi) i sa radikalnim ciljem — radi rušenja apsolutističkog Aminovog režima.

Oružani sukob između Tanzanije i Ugande trajao je oko tri meseca, s tim što je glavni grad Ugande, Kampala, pao u ruke tanzanijskih jedinica 11. aprila, a poslednje uporište Lir, na severu zemlje, 16. maja 1979. godine. U izvođenju borbenih dejstava na tlu Ugande, tanzanijsku armiju su podržavali i pomagali joj pobunjenici i izbeglice iz Ugande, kojih je u Tanzaniji bio velik broj. Predsednik Amin, koji je punih osam godina sprovodio apsolutističku vladavinu u Ugandi, morao je da napusti zemlju, a na njegovo mesto je došla privremena vlada na čelu sa Luker Jusufom, koga je kasnije (juna 1979. godine) zamenio Godfrej Binaisa.

U Africi je izvršena još jedna promena na vrhu uz stranu vojnu »pomoć«. U Centralnoj Afričkoj Republici je septembra 1979. godine državnim udarom, izvedenim uz neposredno vojno učešće Francuske, svrgnut apsolutista, car Bokasa Prvi.

Zapadna Sahara je takođe bila aktivno žarište sukoba na tlu Afrike. Posle izvršenih promena u vladi, Mauritaniya je zvanično izjavila da odustaje od dalje borbe za Zapadnu Saharu, na što je Maroko oštro reagovao i intenzivirao borbe protiv fronta Polisario.⁴ Maroko je ubrzao i jačanje svojih oružanih snaga i nabavku naoružanja i opreme iz stranih zemalja, uz finansijsku pomoć nekih arapskih država. To se odrazilo na dalje zaoštavanje odnosa između Maroka i Alžira, čiji se interesi u odnosu na Zapadnu Saharu neposredno sukobljavaju.

Latinska Amerika

Godina 1979. bila je veoma nemirna i u Latinskoj Americi. Pored vojnih pučeva i prevrata u nekoliko država (Bolivija, El Salvador, Grenada), u Nikaragvi je vođen (i okončan) građanski rat, a problem sovjetskih snaga na Kubi ponovo je potenciran od strane SAD.

Desetomesečni građanski rat u Nikaragvi okončan je sredinom jula 1979. godine. Sandinistički pokret je izvojevao pobedu i proglasio novu Nikaragvu, koja — prema izjavi jednog od rukovodilaca tog pokreta — »treba da bude slobodna, socijalistička zemlja«. Gene-

⁴ Prema časopisu »Tajm« od 22. 10. 1979. godine, početkom oktobra 1979. godine u Zapadnoj Sahari odigrana je najžešća i najkrvavija bitka u toku četvorogodišnjeg rata. U toj bici (za grad Smaru) Polisario je, navodno, angažovao 5.000 boraca uz podršku lake artiljerije i minobacača.

ral Anastasio Somoza primenom najsurevijih metoda⁵ pokušao je da sačuva vlast i svoje basnoslovno bogatstvo, ali je ipak morao da napusti zemlju.

U SAD je sredinom 1979. godine lansirana vest o novom otkriću prisustva oklopnih jedinica Sovjetske armije na Kubi, što je poslužilo protivnicima SALT-a i poboljšanja odnosa sa SSSR-om da pojačaju svoju aktivnost. SAD su »kao odgovor na odbijanje SSSR-a da povuče svoju brigadu sa Kube« intenzivirale vojne aktivnosti u Karipskom moru i ojačale svoj vojni kontingent u bazi Gvantanamo, a Kubanci su mobilisali deo rezervnih jedinica. Međutim, situacija se dosta brzo stišala, jer nije bilo osnova za njeno dalje zaoštavanje.

Evropa

Evropa je 1979. godinu završila bez oružanih sukoba i vojnih intervencija. Izuzetak su borbe u Severnoj Irskoj, koje vodi irska Revolucionarna armija. Međutim, u nekim zemljama Evrope (Italija, Španija) i Male Azije (Turska) intenzivirane su terorističke aktivnosti. Osim toga, neposredno sučeljavanje oružanih snaga NATO i VU i njihova trka u naoružavanju odrazila se na dalje jačanje, naročito kvalitativno, vojnih snaga na tlu Evrope, što može da ima nesagledive posledice u slučaju njihovog sukobljavanja.

Međutim, bilo bi pogrešno ako bi se vojno-politička situacija u svetu posmatrala i cenila samo kroz strane vojne intervencije i oružane sukobe. U 1979. godini bilo je i pozitivnih momenata. Blokova politika i politika sfera uticaja doživljavala je ozbiljne udare i padove. Promene u Iranu, Nikaragvi i nekim drugim zemljama imaju i izrazito antiblokovsko obeležje. Jedan od glavnih zahteva nosilaca tih promena bilo je oslobođanje od strane zavisnosti i pristupanje pokretu nesvrstanosti.

U 1979. godini, još jedna vojno-politička organizacija — CENTO-pakt, prestala je da egzistira, a njeni dotadašnji glavni članovi — Iran i Pakistan, pristupili su pokretu nesvrstanosti.

Pokret nesvrstanosti, u celini, doživeo je izvanredan uspon i reafirmaciju. On je proširen stupanjem u njegove redove novih čla-

⁵ Prema izveštajima dopisnika »Politike« iz Managve, Somosina nacionalna garda u borbama protiv ustanika upotrebljavala je, pored ostalog, napalm-bombe i druga sredstva za masovno uništavanje, u gradskim četvrtima gradova Masaja i Granada, što je imalo za posledicu ogromne žrtve. Samo u poslednja dva meseca borbi poginulo je oko 85.000 ljudi, a ratom je pogođeno oko milion, od ukupno 2,7 miliona ljudi.

nova, a reafirmisani su i izvorni principi Pokreta. On se je potvrdio kao nezaobilazni činilac u svim međunarodnim odnosima. Ostaje, međutim, zadatak Pokreta i njegovih članova — rad na daljem učvršćivanju jedinstva i akcione sposobnosti, jer to je, kao što je istakao drug Tito u Bugojnu, Karađorđevu i drugde, od bitnog značaja i za bezbednost svake nesvrstane zemlje.

Organizacija Ujedinjenih nacija, u 1979. godini, znatno se aktivnije postavila u odnosu na akutne međunarodne probleme, kao što su strane vojne intervencije i razoružanje. I Savet bezbednosti i Generalna skupština su osudili intervencije u Kampučiji i Avganistanu i zatražili povlačenje stranih trupa sa teritorija tih zemalja, a Generalna skupština je posvetila posebno zasedanje (10. specijalno) problemu razoružanja. Treba zapaziti da su inicijatori svih tih aktivnosti OUN bile nesvrstane zemlje.

U toku 1979. godine, pod pritiskom revolucionarnih kretanja i revolta naroda, sa političke scene je nestalo nekoliko diktatora, kao što su šah Reza Pahlavi u Iranu, Marios Nguemo u Ekvatorijalnoj Gvineji, Anastasio Somoza u Nikaragvi, Karlo Umberto Romero u El Salvadoru i drugi.

*

U 1980. godinu, prema tome, svet je ušao sa mnogim opterećenjima i nerešenim međunarodnim problemima koji oživljavaju hladni rat i prete nesagledivim posledicama. Međutim, i u takvim uslovima ima mesta verovanju da će u odnosima među narodima prevladati zdrav razum i da će se za rešavanje međusobnih sporova naći druga sredstva, izvan vojnih. Optimistički pogled u tom smislu izneo je drug Tito u Novogodišnjoj poruci, u kojoj je, pored ostalog, rekao: »Iako svijet ulazi u Novu (1980.) godinu sa mnogim problemima od kojih neki predstavljaju i direktnu opasnost za mir, ja se nadam da će nastupajuća godina stvoriti povoljniju perspektivu izgrađivanja boljih političkih i ekonomskih međunarodnih odnosa...«